АЗІЯ 20.08.2026 | Абдулла Фахімі

Ціна мовчання

Відколи до влади в Афганістані прийшов «Талібан», минуло п’ять років. Чи вдалося чогось досягти завдяки ізоляції?

Відколи влада в Афганістані належить «Талібану», минуло п’ять років. Упродовж цього часу політика багатьох країн західного світу полягала у відсутності взаємодії з «Талібаном», адже вони були переконані, що ізоляція стане фактором тиску на владу Афганістану й неминуче призведе до змін у таких питаннях, як права людини, права та свободи жінок. Не так сталося, як гадалося.

До того ж цей підхід серйозно нашкодив пересічним громадянам. Якщо не брати до уваги гуманітарну сферу, міжнародна допомога на розвиток вичерпалася. Враховуючи невизнання уряду «Талібану», фінансування заходів із протидії кліматичним змінам в одній із країн світу, що є найбільш вразливою до цих змін, залишається недоступним. Політика відсутності взаємодії поволі еволюціонує, бо нещодавні переговори щодо міграції між європейськими урядами й «Талібаном» за зачиненими дверима свідчать про розвиток ще більш вибіркового підходу. Тепер питання не в тому, чи варто взаємодіяти з «Талібаном», а в тому, чому світ вирішив робити це в контексті депортацій, а не кліматичних змін, прав жінок або управління державою. П’ять років минуло, а тому час зробити висновки й визнати, що саме потрібно змінити.

У період, який передував укладенню Дохійської угоди між США й «Талібаном» 2020 року, одні сподівалися, а інші були переконані, що новий, більш поміркований «Талібан» усе ж з’явиться. Проте п’ять років, коли у надзвичайно різноманітній та багатоетнічній країні з населенням 40 млн осіб, панувала одна стать і один етнос, призвели до геть іншого. Ця ісламістська група видала понад 100 указів, спрямованих на обмеження прав і свобод жінок, зачинивши двері шкіл перед 2,4 млн дівчат на 1795 днів, або й надовше. На жаль, обмеження та дискримінація поширюються не тільки на жінок, адже уряд «Талібану», який складають виняткова представники однієї статі та однієї етнічної групи, на понад 90 відсотків складається з пуштунів (афганців), а це в країні, де близько 60 відсотків населення

пуштунами не є. Згідно з інформацією Агентства ООН у справах біженців (UNHCR), під час розподілу допомоги, надання державних послуг, а також у земельних суперечках «Талібан» дискримінує етнічних хазарів, таджиків, узбеків та інші меншини й маргіналізовані групи. Загалом можна стверджувати, що сьогодні вони керують країною так само, як і під час свого першого правління в середині 1990-х років.

Кабул, маючи населення понад 6 млн осіб, може стати першим містом, у якому до 2030 року закінчаться запаси води

Після скорочення допомоги та замороження фінансування заходів боротьби зі зміною клімату Афганістан не може впоратися зі зростаючими наслідками зміни клімату та вимушеним поверненням 6 млн мігрантів з Ірану та Пакистану. Часті повені та сильна посуха впродовж кількох років продовжують руйнувати життя людей, які живуть із сільського господарства, що призводить до продовольчої нестабільності: зараз допомоги потребують майже 22 млн людей. Через це у період з 2021 до 2025 року майже 2 млн осіб змушені були шукати прихистку деінде. Обмежений доступ до води та їжі залишатиметься щоденною проблемою для мільйонів людей. Кабул, маючи населення понад 6 млн осіб, може стати першим містом, у якому до 2030 року закінчаться запаси води. Шість млн людей із Ірану та Пакистану, які повернулися додому з порожніми руками, опиняються в містах і селах, де й без того відчувається критичний дефіцит води та продовольства. «Талібану» бракує як технічних можливостей, так і фінансових ресурсів для подолання масштабної та багатовимірної кризи, з якою належить стикнутися Афганістану.

Механізми взаємодії

Попри офіційну політику, західні країни почали переговори з «Талібаном», але винятково щодо депортацій. Коли до влади прийшов «Талібан», гуманітарна допомога та сприяння у сфері розвитку різко скоротилися. Міжнародні організації покинули країну та призупинили раніше затверджені проєкти, зокрема 32 проєкти з охорони навколишнього середовища на суму понад 800 млн доларів. США та їхні європейські союзники заморозили 9,5

млрд доларів активів Центрального банку Афганістану, згодом розблокувавши 3,5 млрд доларів, при цьому залишивши 3,5 млрд доларів для виплати компенсацій жертвам терактів 11 вересня 2001 року. У 2025-му Міжнародний кримінальний суд видав ордери на арешт лідерів Талібану за переслідування жінок і дівчат, але угруповання не зазнало повної ізоляції. Попри відсутність офіційного визнання, такі держави, як Китай, Індія, Пакистан, Іран і Туреччина, налагодили з ним робочі відносини. Поки тільки Росія офіційно визнала уряд «Талібану», проте низка інших країн, зокрема й декілька європейських, зацікавлені в укладенні угод в обмін на співпрацю у справі депортацій. Один із прикладів – Німеччина. Вона прийняла дипломатів «Талібану», натомість депортувала понад 200 осіб до Афганістану.

Незалежно від того, чи уряди обирають взаємодію чи ізоляцію, жити з наслідками доводиться звичайним людям. Упродовж наступних п'яти років варто зосередитися на більш ефективному підході.

Будь-яка конструктивна стратегія щодо Афганістану має базуватися на повсякденних реаліях, із якими стикається населення. В умовах поглиблення бідності, продовольчої кризи та кліматичних викликів задоволення базових потреб є як гуманітарним імперативом, так і необхідною передумовою довгострокової стабільності. Напрямок дій є зрозумілим, а механізми для його реалізації вже існують і можуть бути розширені, зокрема шляхом подальшої підтримки сільськогосподарського сектору, який є основою економіки та джерелом засобів до існування приблизно для 90 відсотків населення. Потрібно звернути увагу на збільшення обсягу інвестицій у системи зрошення та управління водними ресурсами, а також на захист системи охорони здоров'я, де досі працюють жінки. Новий підхід ООН щодо надання допомоги у задоволенні базових людських потреб (BHN) має бути розширений і отримувати стабільне багаторічне фінансування. Недостатньо просто надавати гуманітарну допомогу. Якщо ігнорувати проблему та не вживати невідкладних заходів, це може призвести до того, що значна частина країни стане непридатною для життя, що, як свідчать дослідження «Мережі аналітиків Афганістану», спричинить відтік населення.

«Талібан» де-факто залишається на чолі країни, що робить певну форму взаємодії неминучою

Допомога Афганістану не обов'язково має надходити через «Талібан». Місцеві групи громадянського суспільства та міжнародні організації залишаються одними з найефективніших дієвців, здатних достукатися до громад і надавати допомогу, зберігаючи при цьому певну незалежність від

влади. Місцеве громадянське суспільство, що частково сформувалося за часів попереднього уряду за міжнародної підтримки, а також міжнародні організації, які продовжують працювати в державі, зокрема система ООН, забезпечують альтернативні канали для обходу влади «Талібану». Варто, наприклад, надавати підтримку Продовольчій та сільськогосподарській організації ООН (FAO) та Програмі розвитку ООН (UNDP), які тісно співпрацюють із місцевими недержавними організаціями та громадами, щоб вони могли отримати доступ до більших обсягів фінансування, зокрема з Зеленого кліматичного фонду (GCF), Глобального екологічного фонду (GEF) та Фонду адаптації. Маємо дані, що свідчать про те, що позабюджетні проєкти, які не підпадають під контроль «Талібану» та реалізуються міжнародними донорами спільно з місцевими акредитованими недержавними організаціями за участі жінок, є ефективними.

Талібан де-факто залишається на чолі країни, що робить певну форму взаємодії неминучою. Складність у тому, щоб забезпечити, щоб така взаємодія слугувала інтересам народу Афганістану, сприяла просуванню прав людини та забезпечувала значне поліпшення умов життя, а не надавала владі легітимність заради легітимності. Відмова від взаємодії з невизнаними режимами не завжди призводить до бажаних змін і результатів. Досвід Ємену та М'янми це підтверджує. Однак будь-яка взаємодія має насамперед ставити права людини та потреби населення вище за інтереси фактичної влади «Талібану».

У червні 2026 року відбулося закрите засідання з питання депортацій. Участь у ньому брали Європейська комісія, 15 держав-членів та представники руху «Талібан». Зустріч була прикладом діалогу, обмеженого конкретними інтересами, який у підсумку може виявитися неспроможним досягти бодай однієї мети. Діалог потрібно спрямувати на поліпшення умов життя в Афганістані, інакше люди, які не мають, що їсти, шукатимуть, куди втекти. Простір для діалогу, відстоювання прав жінок та інклюзивного управління, а також для технічних обговорень щодо надання основних послуг має залишатися відкритим. Деякі частини «Талібану» є більш «прагматичними» за інших. Зрештою,

міжнародна присутність в Афганістані, ведеться діалог із «Талібаном» чи ні, може стати способом дивитися на зовнішній світ і непрямим стримуючим фактором для цієї групи всередині країни. Ціна відмови від взаємодії та продовження такого самого стану речей ще протягом п'яти років є надто високою для звичайних афганців.

Переклад з англійської Ірини Савюк

Абдулла Фахімі

Абдулла Фахімі (Abdullah Fahimi) – науковий співробітник Центру клімату та зовнішньої політики Німецької ради з міжнародних відносин (DGAP), де займається питаннями клімату, миру та безпеки, міжнародного співробітництва у сфері клімату та кліматичної міграції. До цього він працював викладачем, а також в урядових і неурядових організаціях в Афганістані.